

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-66>

УДК 339.727.22:34

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

ECOLOGICAL AND ECONOMIC SUPPORT OF RECREATIONAL FOREST MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF DEEPENING DECENTRALIZATION PROCESSES

Гюлтекін Оксана Олександрівна

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2440-2392>

Gultekin Oksana

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті сформовано авторський концепт побудови системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування в умовах поглиблення децентралізаційних процесів, зокрема з урахуванням наслідків завершення процесу об'єднання територіальних громад та дерегуляції земельних відносин. Встановлено, що система еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування охоплює еколого-лісівничу та фінансово-економічну складові, які відповідно містять комплекс методів, способів та інструментів регуляторного впливу на постійних та тимчасових лісокористувачів, а також на поведінку спеціалізованих рекреаційних підприємств, які користуються лісовими біогеоценозами задля надання певного переліку рекреаційних послуг. Обґрунтовано, що еколого-лісівничу складову має містити методи, способи та інструменти, які зобов'язують суб'єктів рекреаційного підприємництва здійснювати необхідний комплекс лісогосподарських та лісоохоронних заходів, а також комплекс заходів з лісовпорядкування згідно вимог наукового обґрунтованого ведення лісового господарства. Встановлено, що фінансово-економічна складову повинна охоплювати методи, способи та інструменти, які забезпечать повноцінне фінансування оновлення і модернізації основних лісогосподарських засобів, процесів лісовідновлення, лісовідтворення та лісорозведення, а також процесів збереження та примноження лісового біорізноманіття як матеріально-речової та несировинної бази продукування рекреаційних послуг. Доведено, що необхідним є таке поєднання еколого-лісівничих та фінансово-економічних регуляторів для забезпечення процесів користування складовими лісових біогеоценозів (лісові землі, деревна та недеревна лісосировинна, корисні властивості лісів, лісова фауна), яке дасть змогу продукувати широкий спектр рекреаційних послуг і тим самим забезпечувати вищий рівень комплексності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу. Встановлено, що важливим елементом системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування має стати використання переваг і можливостей бюджетно-фіскальної децентралізації, завершення процесу створення територіальних громад базового рівня, дерегуляції земельних відносин. Обґрунтовано, що ключовим моментом регуляторного впливу на лісокористувачів в частині розширення територіального базису рекреаційного лісокористування є застосування інструментів стимулювання територіальних громад та домогосподарств щодо використання самозаліснених угідь для потреб рекреаційної індустрії.

Ключові слова: рекреаційне лісокористування, еколого-економічне забезпечення, децентралізаційні процеси, капітальні видатки, лісові біогеоценози, лісові землі.

The article forms the author's concept of building a system of ecological and economic support for recreational forest use in the context of deepening decentralization processes, in particular, taking into account the consequences of completing the process of unification of territorial communities and deregulation of land relations. It is established that the system of ecological and economic support for recreational forest use covers ecological and forestry and financial and economic components, which, accordingly, contain a set of methods, methods and tools of regulatory influence on permanent and temporary forest users, as well as on the behaviour of specialized recreational

enterprises that use forest biogeocenoses to provide a certain list of recreational services. It is proved that the ecological and forestry component should contain methods and tools that oblige recreational business entities to implement the necessary complex of forestry and forest protection measures, as well as a set of measures for forest management in accordance with the requirements of scientifically based forestry management. It is established that the financial and economic component should cover methods and tools that will provide full financing for the renewal and modernization of basic Forestry facilities, reforestation, reforestation and afforestation processes, as well as the processes of preserving and increasing forest biodiversity as a material and non-resource base for the production of recreational services. It is proved that such a combination of ecological-forestry and financial-economic regulators is necessary to ensure the processes of using the components of forest biogeocenoses (forest lands, wood and non-wood forest raw materials, useful properties of forests, forest fauna), which will allow to produce a wide range of recreational services and thereby ensure the highest level of complexity of economic development of forest resource potential. It is established that an important element of the system of ecological and economic support for recreational forest use should be the use of advantages and opportunities of fiscal decentralization, the completion of the process of creating territorial communities of the basic level, and the deregulation of land relations. It is proved that the key point of regulatory influence on forest users in terms of expanding the territorial basis of recreational forest management is the use of tools to encourage territorial communities and households to use self-wooded land for the needs of the recreational industry.

Keywords: recreational forest management, ecological and economic support, decentralization processes, capital expenditures, forest biogeocenoses, forest lands.

Постановка проблеми. Рекреаційне лісокористування є тим видом рекреаційної діяльності, яка базується на використанні лісових біогеоценозів, що у свою чергу виступають фундаментом стійкості еколого-економічних систем окремих територій. Тому темпи і масштаби рекреаційного лісокористування мають враховувати здатність таких систем до самовідтворення, щоб зберегти їх можливість продукувати екосистемні послуги як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Цього можна досягти за умов наявності сучасної системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування, яка охоплюватиме комплекс еколого-лісівничих та фінансово-економічних регуляторів і методів, спрямуванням котрих буде відновлення та відтворення природних характеристик лісових біогеоценозів. Названі регулятори мають стимулювати суб'єктів рекреаційного лісокористування своєчасно та комплексно забезпечувати розширене відтворення природно-рекреаційного потенціалу лісів. Тим більше, що поглиблення процесів децентралізації створило додаткові можливості для посилення регуляторного впливу на поведінку суб'єктів рекреаційного підприємництва, які використовують матеріально-речову субстанцію та несировинні корисності лісових біогеоценозів. Такого роду можливості пов'язані з тим, що місцеве самоврядування отримало змогу залучати додаткові площі заліснених земель до рекреаційно-відтворювальних ланцюгів, а також фінансувати процеси облаштування рекреаційних ділянок у лісових біогеоценозах. З огляду на це, визріла необхідність у розробленні такої системи еко-

лого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування, яка максимальною мірою використає переваги децентралізаційних процесів у частині удосконалення регуляторного впливу на процеси господарського освоєння і комерціалізації природно-рекреаційного потенціалу лісів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поглиблення трансформаційних процесів у лісовому секторі національного господарства та децентралізація влади зумовили необхідність кардинального перегляду пріоритетів розширеного відтворення та господарського освоєння лісоресурсного потенціалу, особливо в зонах з низькою часткою стиглих і перестійних насаджень у віковій структурі лісового фонду та у малолісних районах. Одним з пріоритетів такого відтворення та господарського освоєння лісоресурсного потенціалу в контексті комерціалізації екосистемних послуг лісових біогеоценозів є рекреаційне лісокористування [3; 5–7].

Доцільність активізації рекреаційного лісокористування, на переконання А. Дейнеки та М. Копача, впливає з того, що лісові ресурси, поряд із економічними функціями, відіграють важливу рекреаційну роль. До лісових рекреаційних ресурсів, крім самого лісу, відносяться також грибні, ягідні, мисливські та інші ресурси. Окрему категорію лісових ресурсів становлять також деякі об'єкти природно-заповідного фонду, на території яких дозволена рекреаційна діяльність. Основну роль в рекреаційному плані відіграють власне ліси, які окрім безпосереднього впливу на здоров'я людини, мають також інші рекреаційні властивості. Внаслідок розвитку рекре-

ації ліси, зберігаючи властивості продуцентів деревної сировини і побічних продуктів, набувають нових властивостей продуцента рекреаційних послуг, тобто перетворюються в соціально-економічну категорію, пов'язану із створенням рекреаційних благ [2]. У нинішніх умовах інституціональної трансформації архітекtonіки управління лісовим господарством саме продукування лісовими біогеоценозами рекреаційних благ є тією складовою екосистемних послуг лісів, яка за умови створення необхідного комплексу рекреаційних об'єктів дасть змогу комерціалізувати використання лісових земель. Тим більше, що процеси поглиблення децентралізації створили передумови для передачі у комунальну власність значних площ самозаліснених сільськогосподарських угідь державної власності поза межами населених пунктів, а це колосальний територіальний ресурс для рекреаційного лісокористування.

На думку І. Калущого, М. Запоточного та Р. Остащука, використання земель лісового фонду для рекреації потребує спеціального ведення лісового господарства на цих землях та суміжних з ними насадженнях. Така форма ведення лісового господарства потребує значних фінансових витрат не тільки під час будівництва рекреаційних комплексів, але і постійно на час його функціонування [4, с. 15–16]. Особливо прискіпливо необхідно підходити до фінансування лісгосподарських заходів на самозаліснених сільськогосподарських угіддях, що дасть змогу такі лісові землі перетворити у сприятливий полігон для активізації рекреаційного лісокористування і тим самим забезпечити критично необхідний рівень їх капіталізації навіть за відсутності рубок головного користування. Принципового значення набуває використання переваг децентралізації в частині налагодження співпраці між територіальними громадами та постійними лісокористувачами щодо використання лісів у рекреаційних цілях.

У працях вітчизняних вчених також розглядаються різноманітні організаційно-правові форми активізації рекреаційного лісокористування. Н. Васильєва, С. Приліпко, В. Мухін та Н. Шевченко стверджують, що досвід зарубіжних країн доводить ефективність застосування кооперативної й кластерної моделей співробітництва, що дозволяє розвивати лісове господарство та любительське рибальство в регіонах як об'єктів туристично-рекреаційної сфери. Ключовою ознакою кластеру є інноваційна орієнтованість,

тому реалізація кластерної політики передбачає налагодження взаємодії між органами публічної влади, бізнесом і науково-освітніми закладами, що сприяє вдосконаленню й підвищенню ефективності в діяльності всіх учасників. На рівні сільських територій варто розвивати зелений туризм і обслуговуючу кооперацію, що змінить ставлення у суспільстві до лісових ресурсів [1]. Якраз поглиблення децентралізаційних процесів і створило інституціональне підґрунтя для поширення форм кооперативної та кластерної співпраці територіальних громад, об'єднань домогосподарств, постійних лісокористувачів та суб'єктів приватного підприємництва. Саме кооперативна та кластерна співпраця дадуть змогу сформулювати всі необхідні фази для рекреаційно-відтворювального ланцюга у лісокористуванні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас у наявних дослідженнях проблем активізації рекреаційного лісокористування надто спрощено та узагальнено розглядаються ключові моменти еколого-економічного забезпечення господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу та не повною мірою враховано потенціал поглиблення децентралізаційних процесів стосовно використання рекреаційної функції лісів. Не ідентифіковано методи, способи та інструменти як екологічного, так і економічного регуляторного впливу на використання корисних властивостей лісів у рекреаційних цілях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтування комплексу методів, способів та інструментів еколого-лісівничого та фінансово-економічного впливу на процеси рекреаційного лісокористування з врахуванням переваг та додаткових можливостей децентралізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ліси України відзначаються високим рівнем рекреаційної цінності, яка внаслідок тривалого орієнтування постійних лісокористувачів на першочергове освоєння найбільш ліквідної деревної складової лісоресурсного потенціалу використовується лише частково. Така ситуація пов'язана з тим, що держава, незважаючи на поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі, так і не запровадила комплексу стимулів для того, щоб постійні лісокористувачі та інші суб'єкти підприємницької діяльності були зацікавлені освоювати природно-рекреаційний потенціал лісів і розбудовувати мережу об'єктів рекреаційної інфраструктури. Водночас необ-

хідним є також регуляторний механізм для того, щоб обмежувати рекреаційне навантаження на лісові біогеоценози і упереджувати їх виснаження та руйнацію. Такий регуляторний механізм має охоплювати комплекс методів, способів та інструментів впливу на виробничо-господарську діяльність постійних лісокористувачів та приватних підприємницьких структур в частині освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів та зміцнення еколого-економічної стійкості природних комплексів. Такий комплекс регуляторів має об'єднуватися в систему еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування, щоб еколого-лісівничі методи регулювання рекреаційної діяльності у лісових біогеоценозах доповнювалися інструментами фінансово-економічного впливу на процеси господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів.

Дослідження показали, що основними складовими системи еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування виступають еколого-лісівничі та фінансово-економічні складові. Кожна складова охоплює комплекс методів, способів та інструментів регуляторного впливу на поведінку суб'єктів рекреаційного підприємництва, а також на процеси відновлення та відтворення природно-рекреаційного потенціалу лісів. За нинішніх умов саме поєднання методів, способів та інструментів перерахованих складових системи еколого-економічного забезпечення здатне забезпечити процес перманентного примноження здатності лісових біогеоценозів продукувати екосистемні послуги, в першу чергу в частині посилення рекреаційної функції лісів (рис. 1). Незважаючи на те, що рекреаційне лісокористування, в першу чергу, передбачає використання несировинних корисностей лісів, еколого-лісівничі складові системи еколого-економічного забезпечення господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів має охоплювати комплекс регуляторів, які створюватимуть умови для науково обґрунтованого ведення лісового господарства через здійснення процесів лісовпорядкування та створення умов для моніторингу, інвентаризації та обліку лісів.

У лісових біогеоценозах, які використовуються у рекреаційних цілях, необхідним є забезпечення своєчасності та належної якості лісовідновлення та здійснення рубок формування та оздоровлення лісів. Виходячи з пріоритетів державної політики в частині

підвищення рівня лісистості території країни, еколого-лісівничі складові еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування має охоплювати регулятори, які стимулюватимуть процеси лісорозведення, тобто створення лісових культур на землях, які раніше не були зайняті лісами. Вагомого значення набуває здійснення також комплексу робіт по лісопатологічному обстеженню та боротьбі зі шкідниками та хворобами лісу, щоб упередити руйнацію сировинної складової лісоресурсного потенціалу, яка фактично забезпечує продукування корисностей, що використовуються у рекреаційних цілях.

В умовах поглиблення інституціональних трансформацій у лісовому секторі національної економіки зростає роль фінансово-економічних методів, способів та інструментів регуляторного впливу на процеси господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів. Також регулятори такого роду мають забезпечувати фінансування процесів оновлення та модернізації інфраструктури рекреаційного лісокористування. Важливого значення набуває вирішення проблеми диверсифікації методів, способів та інструментів фінансування капітальних видатків по лісовому та мисливському господарству, капітальних видатків по створенню захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг, що поряд з рекреаційною функцією екосистемних послуг забезпечуватиме здатність лісових біогеоценозів до самовідтворення.

Фінансово-економічна складова еколого-економічного забезпечення повинна також охоплювати методи, способи та інструменти фінансування капітальних вкладень у придбання пожежної техніки та будівництво доріг протипожежного призначення, щоб своєчасно локалізувати вогнища пожеж і не допускати знищення цінних видів флори та фауни. Для підвищення рекреаційної привабливості лісових біогеоценозів важливого значення набуває також забезпечення надійних джерел фінансування процесів відтворення лісового біорізноманіття, яке визначає продукування значного спектра екосистемних послуг. Виходячи з того, що державні лісові господарства утримують значні площі земель природно-заповідного фонду, які теж потенційно виступають привабливим полігоном для розвитку рекреаційного лісокористування, необхідним є залучення поряд з бюджетним фінансуванням та фінансуванням за рахунок внутрішніх джерел і приватних інвестицій як резидентів, так і нерезидентів.

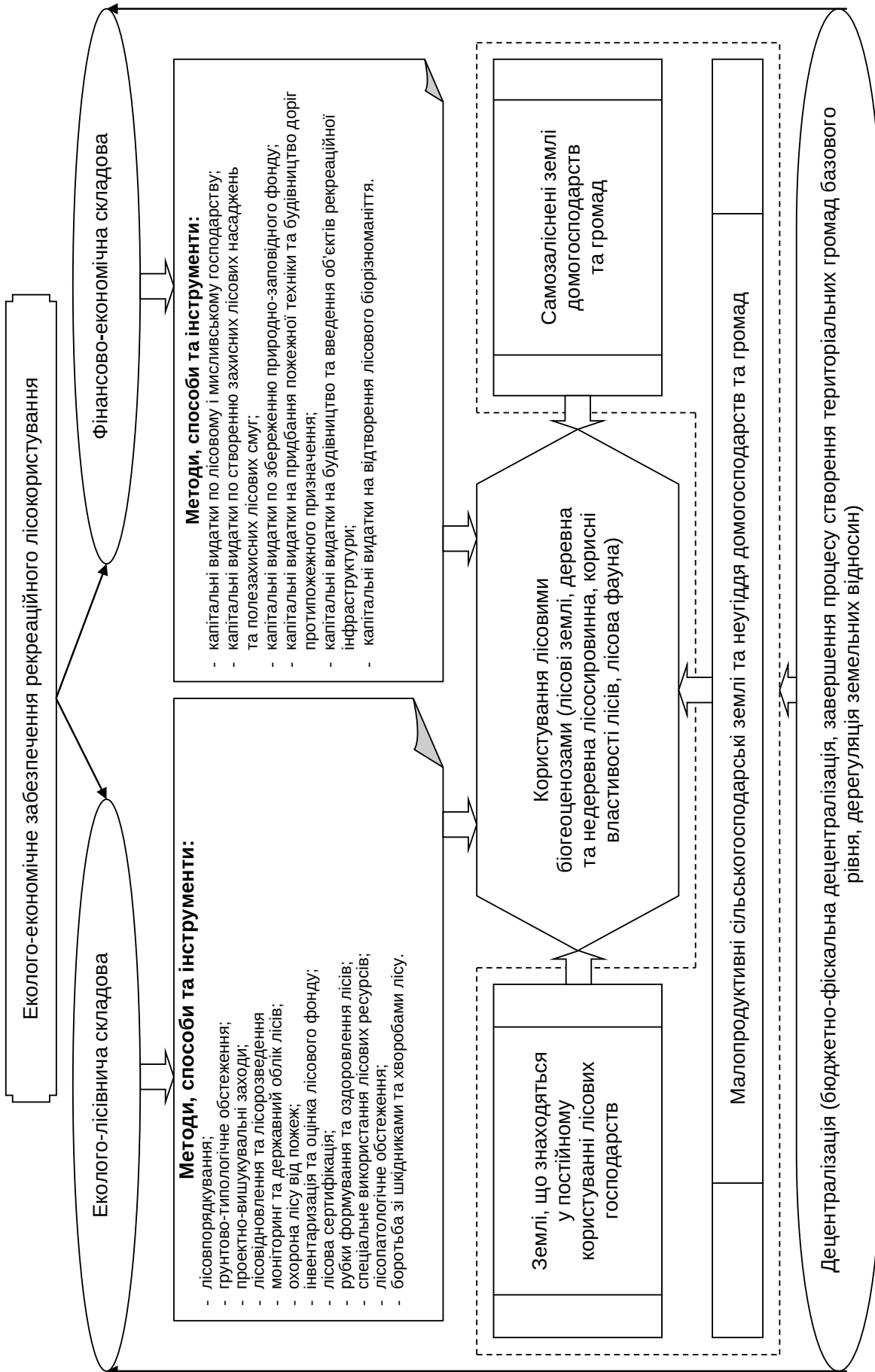

Рис. 1. Складові еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування в умовах децентралізаційних процесів

Джерело: розроблено автором

Основним пріоритетом методів, способів та інструментів фінансово-економічного забезпечення розширеного відтворення та господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів виступає фінансування розбудови об'єктів інфраструктури рекреаційного лісокористування, зокрема в частині як оновлення існуючої мережі, так і введення сучасних модернізованих об'єктів для надання послуг щодо відпочинку та дозвілля місцевого населення і туристів. Виходячи з того, що суб'єктами рекреаційного лісокористування виступають не лише постійні лісокористувачі, але й спеціалізовані рекреаційні підприємства, інші суб'єкти приватного бізнесу, а також комунальні підприємства, фінансування розбудови рекреаційної інфраструктури лісів має охоплювати широкий спектр форм та методів інвестиційного забезпечення, зокрема тих, які базуються на угодах публічно-приватного партнерства.

В умовах обмеженості бюджетного фінансування та тих правових і організаційних обмежень, які накладає військовий стан, доцільно на мезорівні забезпечити поєднання еколого-лісівничих та фінансово-економічних регуляторів розширеного відтворення та господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісів, зокрема в частині перманентного розширення лісових земель, які доцільно використовувати у рекреаційних цілях. Спектр фінансово-економічних регуляторів має охоплювати інструменти, які стимулюватимуть органи місцевого самоврядування та домогосподарства розширювати територіальний базис рекреаційного лісокористування за рахунок переведення у категорію лісових земель самозаліснених земель домогосподарств та громад, а також за рахунок заліснення малопродуктивних сільськогосподарських угідь та неугідь вказаних користувачів і власників. Такі інструменти можуть використовувати, зокрема органи місцевого самоврядування, які внаслідок бюджетно-фіскальної децентралізації, завершення процесу створення територіальних громад базового рівня, а також дерегуляції земельних відносин отримали можливість значно розширити територіальний базис рекреаційного лісокористування, а також стимулювати суб'єктів рекреаційного лісокористування вводити додаткові інфраструктурні об'єкти і розширювати площі охоплення рекреаційною діяльністю лісових земель.

Перенесення центру тяжіння в забезпеченні прискорених темпів соціально-еконо-

мічного піднесення на рівень територіальних громад вимагає від органів місцевого самоврядування більш активної позиції в частині тих видів діяльності, котрі забезпечать максимально ефективно використання наявного ресурсно-виробничого потенціалу. Для територіальних громад, які знаходяться у лісозабезпечених регіонах, таким видом діяльності може слугувати рекреаційне лісокористування, котре базується на використанні корисностей лісових біогеоценозів. Перевага даного виду діяльності полягає в тому, що він не здійснює надмірного навантаження на навколишнє природне середовище, а при забезпеченні належного контролю може навпаки сприяти розширеному відтворенню природно-рекреаційного потенціалу лісових біогеоценозів. Тому органи місцевого самоврядування мають використати максимально можливий набір інструментів фінансово-економічного впливу на суб'єкти бізнесу щодо залучення їх до процесів розбудови інфраструктури рекреаційного лісокористування.

Таким стимулом може виступати спрощення процедури надання земельної ділянки для введення інфраструктурних об'єктів господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу лісових біогеоценозів з огляду на те, що органи місцевого самоврядування нещодавно отримали значні площі сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів, які вже тривалий період піддавалися стихійному залісенню і фактично стали лісовими землями. Такий же резерв щодо розширення масштабів рекреаційного лісокористування спостерігається в секторі домашніх господарств, котрі володіють великими площами самозаліснених земель. Для того, щоб даний сектор залучав такі землі у рекреаційно-відтворювальний процес, на місцевому рівні необхідно використати всі можливі бюджетні та податкові стимули, що зацікавляють домогосподарства розвивати рекреаційну індустрію.

Висновки. В умовах розширення ареалу ведення лісового господарства та імплементації передового іноземного досвіду комплексного використання лісоресурсного потенціалу важливого значення набуває розвиток рекреаційного лісокористування, яке дасть змогу використати корисності лісів задля надання туристично-оздоровчих послуг, що дуже важливо з огляду на потребу реабілітації постраждалих внаслідок військових дій. Розвиток рекреаційного лісокористування супроводжується посиленням рекреацій-

ного навантаження на лісові біогеоценози, що вимагає інституціоналізації системи еколого-економічного забезпечення. Виходячи з теорії і практики формування регуляторного механізму у лісовому господарстві, можна стверджувати, що система еколого-економічного забезпечення рекреаційного лісокористування має охоплювати еколого-лісівничі та фінансово-економічні методи, способи та інструменти, які дадуть змогу при зростанні рекреаційного навантаження на лісові землі виконувати весь необхідний комплекс лісогосподарських заходів та фінансувати капітальні видатки на оновлення лісогосподарської, в тому числі рекреаційної інфраструктури лісів. Перераховані методи, способи та інструменти еколого-економічного забезпечення

рекреаційного лісокористування мають бути націлені на стимулювання процесів використання у рекреаційних цілях користностей лісів, а також залучення до даного процесу самозаліснених земель територіальних громад та домогосподарств. У короткостроковій перспективі прискорені темпи розвитку рекреаційного лісокористування пов'язуються з використанням переваг та можливостей поглиблення децентралізаційних процесів, зокрема залучення через до територіального базису лісової рекреації земель комунальної власності, а також використання коштів місцевих бюджетів для співфінансування з підприємницькими структурами створення об'єктів рекреаційної інфраструктури у лісових біогеоценозах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильєва Н. В., Приліпко С. М., Мухін В. М., Шевченко Н. О. Публічне управління розвитком лісового господарства та любительського рибальства як об'єктів туристично-рекреаційної сфери. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/5.pdf.
2. Дейнека А., Копач М. Проблеми і перспективи рекреаційного використання лісів Львівської області. *Регіональна економіка*. 2001. № 2. С. 171–175.
3. Дубовіч І. А., Фомічева Т. Є., Василюшин Х. Р. Сучасні проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму на території лісового фонду Українських Карпат. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2021. № 46. С. 76–80.
4. Калущий І. Ф., Запоточний М. М., Осташук Р. В. Проблеми збереження гірських лісів в умовах інтенсивного розвитку рекреації на Прикарпатті. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. пр.* 2011. Вип. 21.13. С. 8–17.
5. Марків П. Д. Оцінка рекреаційної стійкості лісових насаджень. *Лісівництво і агролісомеліорація*. 2009. Вип. 116. С. 211–213.
6. Пантелеймоненко А. О., Гончаренко В. В. Кооперативи у сфері рекреаційних послуг: досвід США. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2019. Вип. 3(36). С. 36–44.
7. Прокопович О. Р. Європейський досвід впровадження еколого-економічних проектів у діяльність лісових кластерів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.15. С. 96–100.

REFERENCES:

1. Vasyliieva N. V., Prylipko S. M., Mukhin V. M., Shevchenko N. O. (2020) Publichne upravlinnia rozvytkom lisovoho hospodarstva ta liubytelskoho rybalstva yak ob'ektiv turystychno-rekreatsiinoi sfery [Public management of the development of forestry and recreational fishing as objects of the tourist and recreational sphere]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, vol. 12. Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/5.pdf.
2. Deineka A., Kopach M. (2001) Problemy i perspektyvy rekreatsiinoho vykorystannia lisiv Lvivskoi oblasti [Problems and prospects of recreational use of forests in the Lviv region]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, vol. 2, pp. 171–175.
3. Dubovich I. A., Fomicheva T. Ie., Vasylyshyn Kh. R. (2021) Suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turyzmu na terytorii lisovoho fondu Ukrainykh Karpat [Modern problems and prospects for the development of ecological tourism in the territory of the forest fund of the Ukrainian Carpathians]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences series*, vol. 46, pp. 76–80.
4. Kalutskiy I. F., Zapotochnyi M. M., Ostashuk R. V. (2011) Problemy zberezhenia hirs'kykh lisiv v umovakh intensyvnoho rozvytku rekreatsii na Prykarpatti [Problems of preservation of mountain forests in the conditions

intensive development of recreation in Prykarpattia]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy. zb. nauk.-tekhn. pr.*, vol. 21.13, pp. 8–17.

5. Markiv P. D. (2009) Otsinka rekreatsiinoi stiiosti lisovykh nasadzhen [Assessment of recreational sustainability of forest plantations]. *Lisivnytstvo i ahrolisomelioratsiia – Forestry and agroforestry*, vol. 116, pp. 211–213.

6. Panteleimonenko A. O., Honcharenko V. V. (2019) Kooperatyvy u sferi rekreatsiinykh posluh: dosvid SShA [Cooperatives in the field of recreational services: the experience of the United States]. *Tsentrlnoukraiinskyi naukovyi visnyk. Ekonomichni nauky – Central Ukrainian scientific bulletin. Economic sciences*, vol. 3(36), pp. 36–44.

7. Prokopovych O. R. (2012) Yevropeyskyi dosvid vprovadzhennia ekoloho-ekonomichnykh proektiv u diialnist lisovykh klasteriv [European experience of implementing ecological and economic projects in the activities of forest clusters]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*, vol. 22.15, pp. 96–100.